

59 – DUGSI QURAAN I

- Fiqiburaale Halka kan waxaa isugu yimid rag fara badan, raggaasoo uu ka mid yahay Sheekh Maxamed Axmed Liibaan, Cali Mudiir, Cabdi Dhegaweyne, Aw-Daahir Afqarshe, aniga oo Fiqiburaale ah oo jecel in aan qaybiyo saaka, bal qadobbada laga hadlaayo maanta oo bishu tahay 15, maalin Arbacana ay tahay. Waxaynu isugu nimi in aynu is warsanno Macallin erayda la yirahda waa maxay? Marka hore dabeedna aynu u dhaadhacno dugsi quraan maaddaama dadka Soomaaliyeed la yiraahdowaa dad Islaam ah boqolkiiба boqol sida uu u soo aasaamo dugsi quraanku iyo hadba marxaladda uu maraayo, waxa waajibka laga doonaayo macallinka, ardada waxaa laga doonaayo, sida loo soo tarbiyeeyo, sida wax loo baro, sida caashaan loo qatimo hadba arrimahaas ayaa la doonayaan in laga hadlo maanta. Haddaba waxaa la yiri: Xargo geel ma wada xiraan, bal waxaan ugu horreeysiinayaa Xaaji Maxamed Axmed Liibaan oo da'na wax badan Ilaahay u soo waday caashaan da'diisa go'yal badan jiray kuna xeel dheer xagga diinta nooc kastaba ha ahaato ee bal saas yaan jeclahay in su'aasha ugu horraysa sida uu noo ku iftiimyo Shiikh Maxamed Axmed Liibaan.
- X. M. Liibaan Bismilaahi Raxmaani Raxiim. Ayadoo ay waxbadan oo ummadihii ay tacliintaas col si ay u qaadato Soomaalidu walax Ilaahay ku mannaystay oo ama diin jecla ah ama fahmo ah ama ixtiraam ah yaa Soomaalida sida laga warqabo ay dadka dheertahay, dugsida in kasta oo ay ku yaraan jireen waxay tixgelin jireen macallinka iyo ardaga wax baranaya si ay fahmadoodu ayaan u jabin yey ku dadaali jireen, isla markaas canugga guriga jooga oo macallinka uu quraanka u dhigaayo waxaa laga ilaalin jiray inuu fahmo xumo guriga kala soo kaco oo cuqdad gasho inuu dugsiga fahmo xumo la'aago oo cuqdad gasho, waxaa kaloo laga ilaalin jiray in Macallinka cuqdad gasho, waxaa kaloo laga ilaalin jiray ardada dugsiga la dhigataa inuu cunugga xaggiisa u dhibaaye uu yahay oo cuqda ay u gasho, intaas waxaa loogu dadaalayey si aan canuggaas fahmadiisu ayay meelna uga dhinnaan. Bismilaahi Raxmaani Raxiim haddii uga loo bilaabo oo aacuudu bilaahi mina shaydaani raijim ay joogto oo dugsiga la geeyo nimanka ka dadaali jiray ninka raba canuggiisa inuu wax barto, dugsiga waaqdhacan buu u gayn jiray waa bunna waa gayn jiray af kastaba ha u ahaadee niman baal cad ay yiraahdiin nimaanna bunka ay yiraahdiin labadaba qolaba meesheeda yey ka geyn jirtay anuga saas aa loogu dhaci/dhigi jiray, subaxaas iyadoo loo tufay yaa macallinka inuu tahlil u dhigo oo loo dhaqo yaa la cabsiin jiray (wawga) weliba tahlil qas ah aa loo dhigi jiray oo macallimiinta runta ah oo dersiday quraanka sirtiisana la baxaday oo da'da horay ugu hertay;
Aayadahaas oo isku dhafan ayaa loo dhigo yey biyahaan u cabi jireen tahlissha cunuggaas fahmadiisu baari cad run ah yey noqon jirtay, anigu dadkii loo dhigayna waa ku jiraa dadkii waa u dhigayna dugsigii canugu aan canugu macallin ... dana canugu u dhigay ... nimankii loo dhigaan ku jira islamarkaas cunuga hadduu gaaro Jus cambuulo oo jus-cambuuleed la yiraahdo ayaa la karin jiray, su'aal hadduu gaarana sidii oo kaleeto yaaca la bari loo dhigi jiray macallinka waxaa lagu dhaqaalayn jiray kal iyo daw. Kalku baadiyaha dadka joogaa qur'aanka

baran jiraye anigu beled quraan lagu baraayo maba arkin, laakiin baadiyahaad dadka jooga kalka waxay u yaqaaniin kur iyo dhiil kur baa la soo kariyo oo ama mise gee sidii oo nool illo isko caano oo la soo yaa macallin loo keeni jiray. Habeenkaas iyo berigaas ayuu haysanayaa, ninka kaloo ku xigana habeenka iyo berigoo kale ayuu keenayaa oo uu macallinka haysanayaa, haddii xir yimaado, oo dugsiga xir u yimaado, hadduu xirku marti yahay macallinka ardada oo kala diri jiray uu dhihi, xiraa dugsiga ii fadhiyo ee hala ii yimaado (mark)aasaa dugsiilow iman jiray dugsigowga dugsiga duucubkiisa ninka lagu mudaa yaa la dhihi jiray nin la ogolyahay oo deeqli ah oo wax garadna ah diintana tixgelinaya dudkiisa dhisinka lagu oodayo, ninkaasaa laga dhigi jiray, ninkaasaa dadka isugu yeeri jiray, haddow nin waxa yaqaan yahay ninka dugsi ... macallin yahana macallinka muggow isa soo taago caadadiisa waxay ahaan jireen dugsiga ilmaha quraanka yeersaayo aayad yeeraa ama laba yeeraa mugguu macallinka aayad kitaabkii oo u yeerin martiga ay macallinkii ama uu laba aayad u yeero, macallinku yeer dambe u noqonmaayo dugsiga hayey, meel fadhiisto arbad ... anigu dugsigii waa la igala baxay macaliiima igala baxay, hayeh hee ardada laga ... anigu dugsigii yeer u noqon kare dugsulay waxay yimaada macallinkaas yaa wax la siiyo ayaa macallinkii wax la siin jiray, haddaan wax la siin ilmuu ku tatoo mugga uu tufo ka dib macallinku dugsigaas oo ardado u yeero macallinkaas yimid oo martiga hadda uu mug ardada u yeero ayaad dugsiga laga bixi oo aan la siinin macallinku u noqon mayaan (la yiri) oo ka aflixi maayaan ayaa la qabaa. Isla markaas (Yastabshiruuna) meel la yiraahdaa suuradda Al-Cimra ayaa la yiraahdaa qalin jebis ayaa la yiraahda muggay joogtay ayaa qalinkii hore ee wax lagu dhigaayey yaw canuggu qabshax siinayaa, qalin hore in la dohorla maahine qalinkii hore wax lagu dhigi maayo; meeshaas qalin jebis baa la yiraahdaayoo muggaasaa alle bari la dhigaayaa wiilkeygu qalin jebis buu gaaray xoolaa la gowracaa oo waxbaa la karinuu oo ardada looga ducayaa, subacaas subaxda oo intii ka dambeysay uu quraanka dhameeynayaa, quraanka hadduu dhameeyo qaalintii aa la bilaabayaa. Hadday qaalin geel ahayd iyo hadday qaalin lo' ahayd, iyo hadday ayaana ciddo qabin oo ari geeyo ay tahayba. Qaalintaasaa macallinka la siinayaa, mugga qaalinta la siiyo ka dib baa ilmuu naqtinka dhigayaan asagoo calool san ayuu u nakhtiimiyyaa, saasaa quraanka lagu dhigi jiray, isla markaasaa waxaa la dhihi jiray, haddana awal iyo aakhir waa kan quraanka, aakhir waxaa lagu bartaa dushan dugilowga oo cunuggii macallinkii haddii loo fiicnayn diido ardada loo dadaali diido macallinkii loo dadaali diido inuu ka tagaa u sahlan inta ay aakhir ku jiraanoo ina ma lug go'in oo awl oo dhan waa dhiman yahay aakhir ... haddii loo darraawo waa iska tegi karaa macallinka, dugsiilaydaha ay yiraahdaan macallinka aan celino intaas dugsi dugsilowga aakhir ku dhiga hawaanadii la gaaro hawaarka kala bar gaaro ama Miisqaad ama Yuusuf meelahaas u sii socdo dusha macallinkaa lagu dhigaa awal dhan oo uu leeyahay. Waxay Soomaalidu heer soo martaya dugsiga oo qoyan haka tegin macallinka dushiisaa lagu dhigtaa, oo dusha dugsilowgana aakhiraan lagu bartaa, dusha macallinkana awal baa lagu bartaa oo macallinka ama qaylo nasado illeyn ijaabadiisa ayaa agtaallo ee ama ceeb ka carar ha ahaado oo ilmihi oo dhex haka cararo ama dhibti oo uu soo maray ajir hoobsi ha ahaado, haddii aakhirkii macallin dugsiilow

helishay asagu intii tabartiisa ah awalka ayuu ka dadaalaa si aan dugsiga oo kala kicin, haddii dhibaato soo gasho oo nimankii la arkaa ma fiicnaadaane nimankii fiican saas bey ku bartaan, afar iyo tobant dugsi macallinkii kiciya jira oo ilmaha waan baray nasiib llaahay garab iga dhigay wiilkiisii iyo wiilkku dhalay iyo wiilkiisii wiilkku dhalay saddexdaas hal macallima oo macallin u noqday, saddexduna ay fahmo isla lahaayeen oo damiin lagu arag, nasiib nin llaahay uga dhigayaa jira, nin llaahay damiin ka dhigay markii hore kii kalena damiin ka dhigay oo saddexdaasba damiin ka noqdeen ayaa jira ama dugsi ka dhuuman macallin ayaa la arkay. Geedkaan wiilkaaga ku xiran yahay adoogii waa ku xiray awowgiina waa ku xirtay isaguna waa ku xiranyahay oo saddexda waa quraan diid ahaayeen (...). Waxaa suura gal ah in macallinkuxoogaa in kasta oo llaahay diinkiisii ogunaxoogaa dhib haddisa uu ka imaan amase dugsilowga xaggiisa dhibka ka imaan oo uu saas ku fasahaado. Waxay dhihi jireen, macallinka afar kaaflaa/taablaa la yiraah, afar kaaflee, macallin dugsi, macallinkayagii macallinka ku nasiiya keey madoowgiyaa soo socdee naga kaaya afar kaafle/taable saas baa la yiraahdaa macallinkayagu waa mid ka mid ugu fiican macallin haddii la yira waa macallin oo iska caynta macallinku ku maakiya mid oo lagu dhibto la sii ... waa laga bartay mid waa ... laga baran macallinku keeymadoow soo socdoo ... sifaadaas ayey ku baran jireen, daaree waxay aad iyo aad ugu dadaali jireen si cunuggu waxna uu u barto macallinkana looga duco qaado ardadana looga duco qaado, kutaabkii oo aan ardada dhibin oo dhibaaye ahayn macallinkana aan dhibin dugsigana aan ka dhuuman waalidkii dhalyna uusan ku dhibtoon oo dugsiga ku geeya sii wad u soo wad ku dhibin sidii badan waa aflaxi jiray, laakiin hadduu dhib miiran ku yeesho oo ardada uu dhibo amaba macallinka uu dhibo aflaxisu ma badnaan jirin, edebtana saas loo dhowri jiray ardada aflaxiidana saas baa loo dhowri jiray ummadda ilmaheedu ilhaanta la immanaydana saas baa loo ilaali jiray, aakhir dambe haddii wixii dhamaado waa isku darmeen; mlaku dar walax la yiraahdo ayey lahaan jireen oo la jiraahdo sagaal qaafka ku taala ayaa qur'aan lagu bartaa. Qalinku ha afweynaad iyo qalin yaryar noqon, looxu ha qor weynaado oo ... looxo fasalfii oo loox waxbadan aan qaadin oo taako ka yar yuusan noqon macallinku qaari ha ahaado oo macallinku tobant meel qori ku jiro oo mid canuggii yeersa oo ... ka soo bixayo oo u noqon, ardayga ha qaylo dheeraado canug xun oo yu yu leh yuu noqon gurigana habar gaarto ah joogto gaarto waxaa la yiraahdaa qofka xilkaaska ah oo macallinka waxa la yiraah watiguu ardada immanayo waqtiga immahayaba hamiinta ka ilaalisaa, gabarta qurac joog ha ahaato, habarta guriga ma joogto ee geberta jikada fadhida oo cunugga mugguu isa soo taagaba wax bisil siisa ha ahaato qadiin badan ha u taallo, nimaan qabin mugguu aallo oo qalbi nebi eh qadiin badan ha u taallo, qatinku qaado qaado ha ahaado, rati qurbac ah oo buuxla ah oo meel ... la bixisayeen qaado qaado ha ahaado. Sagaalkaas qaaf ayaa qur'aan lagu bartaa, haddana waxay oran jireen haddii qalinka laga fekeraayaa kheer sagaaro hadduu le'egyahay qalbiga raadkuu kula ekaadaa qur'aanku, hadduu qalinku raad ari le'egyahay, raad lo'aad hadduu la eyyahay, ariyuu la ekaadaa, raad geel hadduu la eyyahayna raad lo'aad buu le'kaadaa. Qalinka weligiisay ka fekeri jireen, ayaadoo qur'aanka nimanka yaqaanaan ay yaqaanaan ee waxaa ku taalla dhultaada ka

muuqda meel bur ah meel hog ah, meel siman sorada muuqda ... yaa ku imanaysa ... , waxaad ku maraysaa meel hog ah, waxay socotaa meel hog ah, waxaad ku soo hoobanaysaa meel siman ah qalbiga saas bey ugu taallaa dadka quraanka bartay saas bey ugu taal, markuu akhrinayo Bismilaah mar ee uu bilaabayo saas bey ugu taallaa qalbigiisa ugu taal, waxaas oo dhan ayey sheegi jireen. Hadda intii aan laga gaaro lama dhamayn karo ee intii laga gaaro halahaasaan ku arki jirnay, beledna anigu dugsigiisa maba gelin haahey! Wixii aan wax ku bartay baadiyey ahaayeen beled baa wax lagu bartaa ma qabo waa lagu fara bataa mooyee wax laguma barto.

- Fiqi Buraale Waad mahadsantahay Sheekh Maxamed Axmed Liibaan, waana lagaa malaynaayey, mana dhowa weli arimuhu ciisana halkan ayuu inoo fadhiyaa hase ahaato ee waxaa la yiri, haddaan la rogrigin rag baan helin, ee waxaa kaloo la yiraahdaa; ilaahi eebbadan lakala bari og hadalna la kala oran og baa la yiraahdaa sidaa aad nooga tashiishay waxaa weeye aas aaskii quraanka siddii caashaan waajibaadkiisa ahaa ee lagu helo iyo sida aan lagu helin baad inoo macnaysay haddaba bal imminkana waxa halka kan iiga muuqda Sheekh Cali Mudiir oo isaguna ku soo barbaaray culinnimo cilmi wanaagsanna ku leh intii uu inoogu dari lahaa aan Cali Mudiir u gudbiyo.
- C. Mudiir Mawduuca maanta laga hadlaayo aad baa loogu baahnaa, waana mawduuc saafi eh oona nolosheena Soomaali ahaan taabanay, laakiin Xaaji Maxamed Liibaan meesha uu ka hadlay oo dugsiga arimihiisa ka hadlay oo fadhiyo odayaasha kalena ay joogaan Cali Mudiirrow maxaad sheegaysaa, wax aan sheego garan maayo laakiin mid baa ani si fiicnaan ii ah. Dadkii uu sheegaaya aabbahay wuxuu ka mid yahay dadka uu sheegaaya afar iyo tobanka dugsi ka badan kiciyay oo afar ka badan kiciyay, ayadoo saas ay tahay oo hadda uu sideetan jir yahay, dugsiga dadka magaciisii ku haayaan weli dugsiga soo ma haayo dadkii laakiin magaciisiyyaa lagu hayaa, magaciisiyyaa lagu hayo ayaa la dhahaa laakiin isagu ma hayo, wuxuu isagu qaraan baray ayaa haya laakiin magaciiyuu wataa, bisidaa uu sheegay mid kaliyina ma ahaa ee meelo badan bey ka furan yihiin oo xataa qaar Xamar ah saas ay tahay oo laga bilaabo isaga ilaa maashaa la oo ... badan yahay ayaa saas ... ha dhigaano ama sidaas ha ahaadaano, laakiin anigu nasiib xumadayda waxaad mooddaa wixii sidii loo marka la sheegaayo waan garan karaa laakiin waxaad moodaa intii muddadan dambe inaan si toos ah ugu jirin hasa yeeshi wanaagga uu leeyahay dugsiga iyo dhaqankeyn iyo caadadyna marka loo galoo waxyaalka ugu waaweyn oo taabanaya nolosha uu ka mid yahay, matalan wuxuu isku xiraa beel beel baa meel wada deggan oon onn kala degayn oon kala guurayn isla roob dhigayaan waa isla guurayaan, waa isla socdaan oo waa beel dhan waa isla socdaan isku xiridda uu isku xiraayo ayaa yaab leh, jiilaalka wey isla deggan yihiin, roobka waa isla dhigayaan, balaayo iyo wax kala wadi karaa aad bey u adag tahay, hadday iska dhacdo markay balaayadaas dhamato haddana waa la isku soo noqonayaa, markii la soo gaaro midkan Banaadir xoogaa dadka deggan markii la soo gaaro xakabiilka iyo jilka iyo marka la soo gaaro aan ka qaato inta Xamar haan joogay marka inta anaan joojiyo iyo meelaha qaarkood oo aan rabo inaan

gojgojiyo akhyaarta odayaasha, marka inta waa isku daaya, mahadsanidiin.

Fiqiburaale Waa tahay sida la ogsoon yahay dugsi quraan laba qaybood aan u kala saarno, mid waxaa weeye kii rasmiga ahaa ee aynu ku soo aasaasnay, maxaa yeelay marka la eego ummadda oo dhan qolo kastaba ha ahaato ee aan Soomaalida ku kubaynin ... la yiri qolo waliba caaday ku leedahay innaga haddaynu Soomaali nahay dad islaam ah beynu nahay wuxuuna quraankeyna ka soo aasaasmay oo laga soo abuuray meel kastaba ha inoogu yimaado ee siday diinta inoogu timid mid Mudiirrow sida aad u sheegaysid beelo ayaa jira ama diiddo yiri is raaca oo la yiraahdo haddidi maayo, halkaas dugsi quraanka sida wadaadka laysugu fiiriyo kitaabtana u badato yey isu raaci jireen had iyo goor, waa kow. Waa tan la yiraahdaa oo Soomaalidu ku maahmaahdaa: Culimo iyo roobka labaad oo socodkay ku wanaagsan yihiin oo maxaa loo yiraahdaa roobku hadduu soo qubto oo meel aad ugu jeeddo hogoshaas soo ururtay iyo dee daruurtaa isku soo urutay, hadduu meeshiisii qabsado oo meeshiisii qotonsado wax ma feeyo oo wax ma taro baa la yiraahdaa oo socod lee buu ku wanaagsan yahay, hadduu socdo dhulkoo dhan buu biyo gelyaa oo wada deegaaniyaa oo doog ka dhigaa, culimadiina waxaa la yiri socod bey ku wanaagsan tahayoo inay meel fadhiisato kuma wanaagsanna ee waa inay socotaa baa la yiri oo beeluhu badiba waxay u badan yihiin nin shiikh ah oo macallin ah oo wadaad ah oo aad wax u yaqaanna ayaa beel u taga, markuu beesha u tago baa la yiraahdaa war waxaynu u baahannahay dugsi quraan oo kitaab yar yar oo fara badanna wey inoo joogtaa war wax ma isku duubsannaayoo ma qabsannaa wadaadkaa yaa la yiraahdaa. Ninkii soo waa keliglii kifaayo ku ahna isagaa aasaasa oo mar horeba qabsada markaasaa lagu soo biiraa, haddaba iyadoo sidaas ay tahay reer miyigii oo og lo shi habeenkii markay cudurka inta xaabo badan kitaabta loo diro la soo waxeeyo halkaas sida quraanka loo meyrinaayo halkaas haddidi maayo ee wax lagu barto, kan magaalada sidaad sheegtay Cali Mudiirrow waa ka duwan yahay oo sidaa Sheekh Maxamed Axmed Liibaan inooku sheegayna imminka waxaa jira inay ilmo dugsi iigu jireen shan sanadood quraanka shan sanadood quraan waana koontoroolaa misna wax ay yaqaaniin ma jiro maxaa yeelay waajibaadka ay diinta leedahay lama baro oo ma hagaagsana ka Banaadir ka furan ka dugsi magaalo ka furan ma hagaagsana. Quraan waxaa weeye ana dugsi waxaa weeye miyi ku baro mar hadduu miyi waa dugsi ka waasay magaalo wax tar ma leh, anigoo intaas kaga baxaaya middaas haddana waxaan u gudbinayaa Aw-Daahir Afqarshe oo isaguna dad badan wax soo baray, isaga ... haddaba Aw-Daahorow adigalee waaye.

Aw-Daahir Fiqiburaalow mahadsanid, halkan maanta laga hadlaayo oo quraanka sidii loo soo baran jiray raggi culantaahaa ee dabadeedna Soomaali jeexiisa kiciyay ee Sheekh Axmed ka mid yahay; Sheekh Maxamed Axmed Liibaan iyo Cali Mudiir oo reerkooduba daa'inba diinta soo hoggaaminayey inta ay ka sheegeen horta anigu waxna ku kordhin mayo wax ay dhaafeenna ma jiro, haddiise laga cari waayo haddii nin wax la weydiyo waa inuu yar caradaa, iskuma diiddanin macallin waxaa meesha uu wax ku baro inay tahay miyi, maggalo sida sheekhu u

sheegay fartaa laga bartaa iyo ilbaxnimo kale eh diinka laga bartaa waxba ma hogaamin karo, ilmahoo wax ku soo bartay oo hadda rabo inuu wax kororsado ma ahee hora quraanka waa ku liitaa, caruurta magaalda waxaynu ka khiyaasaynaa innagoo aynu inta wax ku hayno oo weligeynaba aynu wax baraynay ee juskiiba aan dhaafaynin, ilmihiil halkiisiisii iska taagan yahay, waxaad mooddaa nidaamkii wax lagu bari jiray inay macallinka miyiga ay ku bari jiray oommu haddii kala sidii martuu wax lagu bari jiraynay ... magaalada ku ahayn oo maxaa yeelay markii quraanka la inoo dhaqayey fahamadu waxay imman jirtay habeenkii marka dambe ee ardayga la kiciyo ee xaabadii oo halkan taal loo oogo waxa laguu mariyaa marka dabadeed markiiba waad jiri jirtay, hadba ilmihiil markay soo quraacdaan oo baarka marka loo yeero ee uu malcaamaddii tago halkiisiiba dhaafi maayo, calaamadahay ka mid ahayd. Xiisadaha kale waa kasta habartee adinkii nuskiisa dambe ilmuu quraanka uu barto, inuu fahmada kale la mid ahayn ee meeshii inuu kataha badiyo yay hayad sidaad. Waxyaalahaa kale ee ilmaha waxyeeli karaana intii sheekhu inoo soo sheegay weeye, oo intii oo muddarro ahayd markii laga ilaaliyay ee nuskaa dambe la kiciyay oo dabkii loo oogay, yaa ilmuu waxaa uu qabsadaa markiiba uu ku dhagi jiray. Waaan arkay macallimiin aan anigu jeclayn oo reeruhu jecelyihii oo wax lagu akhriyo ee dadka ay ka jecelyihii oo xaabadaa yaryar saarayaan oo ogtahay dabada ololka sare u kacayo ee ilmihiil dabka intuu ka fogaado oo halkaa wax ka gaarsanayeen, iftiinka waxaynu ognahay dambaska inaan la guri jirin oo ardaydu ay wax ka dhigato ee uu noqon jiray buur oo kale, waxaa la ii sheegay hadda anigu indhahayga kumaanan arag, laakiin middada aynu ognahay hadda Sheekh Maxamed Cabdulle Xasan uu ka sii maqan yahay Nugaal iyo shan iyo labaatankii saboodood ee uu dagaalka waday, intaanu dagaalka gelin qoryo weyn xaruuntiyuu ka asaasay ee macallinkii kud quraan la oran jiray oo ardada wax ugu dhigi jiray dambaskii ay dhigeen oo meeshii imka ay dooxo iska tahayd oo waa weligeedba la degin u ekaynoo illeyn markiiba magaalo ma ahayne dad miyi oo iska deggan bey ahaayeene, aasaar waxaa lagu gartaa dambaskii oo meel weyn ah oo sidaynu malcamadaha yar yar, warkii reer dambaskii yaana ee yaartu ... weyn oo ... la tuulay meeshii marka waxaa calaamad u ah waa xaruuntii qori wayn baa la yiraahdaa dambiskiyaa wuxuu yahay iska aan oon buur oo kale ah oo aan is dhaqaajinin, dambaskaas waxaa weeye raadkii diinta aan ku niqjin, dambaskuna waan naqaan inuusan dadku qaadin dabastii waagaas halkaas la dhigay calaamad bey ahayd oo la doonayeyin lagu xusuusto diinka. Iftiinkan kale ee imminka ka la shidayana xaabadaas inay ka wanaagsan ahayd waxaan garanayaa xaabada inaanba la garanayn ee qoryaha waaweyn ee afka la isku wada saarayey inay xaanka imminka weyn bixinaya hadhowna dambaska wayn baa dacal noqonaya inuu kaga fiicneeyoma aragtay kolkaas oo if weyn bixin maayaan, Macallinkii sidaa wax ku bari jiray diinta yaa laga aflax oo wax la isku haayo ma aha.

Waxaa jiray oo aan xusuusnahay waqtii dhow Macallin xijaabtay (Ebbe ha u naxariisto e) oo ahaa raggi Nugaal Sayid Maxamed la socday oo gabayaashiisii bey ku jirtayoo qolo wax soo dhacday oo haddana baqe lagu tuhmay ayuu ku soo darayoo; Ceembaarsanow buur iyo daba cambuulsanaaye gabaygaas buug uu ku qoran yahay ayuu ku

jiraa guuniyahaas ee marka maqan daniisto ka mid ahaa macallin quraan buu noqday ayaan dhoweyd buu dhintay Buuhoodle ayuu wax ka dhigi jiray markaasuu wuxuu u sameeyay dugsiga sidii waagii hore, wax loogu baran jiray, markaa dabadeed wey leeyihii ay dhigtaan oo maalintii harsadaan oo wax ku dhigtaan oo maalintii wax ku bartaan laakiin arday buu sameeyay sidii miyigii magaalada waa Buuhoodle, waa iska magaalo oo tuulo ahaan oo kala cirina wuu ka baxasanyahay xaabadaasuu u cogaa, nuska dambe markuu kiciyo, halkaasay wax ku bartaan siday wax ugu aflaxaan oo kale ma jiro aroortii dambe ayuu ardada markuu ardada isu keenay yiri mid yar; war orodoo markhaaddii iimmaan waa makhaayad aan oodnayn oo ood yar loo soo rogo is balbala weyn ahoo ma aragtay la harsadoo dadkuna jecelyahayoo meel gooni ah ka taagannoo orod oo inooga keen dab, wiilka waxaa la yiraahdaa malakul mood, waxan aad arkaysaan ee simaha ee Buuhoodle ka dhacaya ee balaayadan iyo qabaalilkanislaynayaa waa shan malakul mood oo hooyadoodna hir lagu guursaday, malakulmood yaa la yiraahdaa, quraanku wiilkkuu wax ka dhigtaa, wiilkii haruu imaan waayey, kolkaas baa macallinkii halkan ka qayliyay oo war yaa malakul mood, ninkii makhaatadda lahaayoo ooddiisa rogayoo maqaayadda dhe taagan buu yiri hee, ninkiina mindhaa waa neeyra laaya doogsaye makhaayadda waa meel oo dhowrari halkan ugu xiran intuu toosay ninkii markii hore oo teneg wayn oo ma aragtay biyaha dabka saaran oo uu yiri siibaynee ayuu ma aragtay kolkaasa gogol makhaayadda hoosteeda u taallaa ayuu iskaga jiifaa ninkii isagoo ma aragtay isagoo ciddiisi u dhamayn aad u darraawsan ayaa markii malkul mood yiri hee halkan waryaa malakul mowd wuxuu yiri hee ... ba'ay haggee baad joogtaa? Ba'ay haad iyo iimaan baan joogaan wuxuu gartay malakulmowdkii agtaagan yahay, ninkii liintii kale ayoo ooddii iska toro dig oo matanti buu sitaa iyo go' illaa nin dheer wuu ka go'aayee dabin waddaduu isu soo daayey anigu intaas yaan kaga baxayaa ee Fiqibuuralow waa kukaa. [...]

Fiqi Buraale

Waa tahay hora sida aad u wada tiraahdeen waa si wada jirta, waxaa weeye bil matal markeynu dib u noqonno macallimiintu sida aad u sheegteen waa fara badan yihiin oo mid waliba magac gooni ah ayuu leeyahay macallinna uu ku yahay, maxaa yeelay wax kale iska daayee marka shubaaska ceelka xattaa la shubaayo ninka is ha ku jira ee galxiska yaqaanna iyo ninka marka biyuhu buraan iyo ninka aan aqoonin waa kala gooni oo kaasaa macallin ah baa la yiraahdaa, ninkaasaa maadkeynta badan, ama sida biyaha loo dhuro yaqaano waa u macallin. Wuxaan kaloo ku kordhinayaa magacyaa jiray oo la yiraahdo aw hebel ama macallin hebel ama sheekh hebel ama Fiqi hebel la yiraahdo intaasina waa wada dirito mid walba wax goonni ah ayey leedahay bil matal siddii karaamaddii u xumaatay ee hadda lama xuso oo looma yaqaan sidaas waxaas iska jiri jiray mark sida asha ... ee yaa haweenka jooga xeejamo yaa jooga, dugsileyda ayaa jooga, markaas baa waxaa la isku soo kicin jiray, macallinka wanaagsan iyo dugsigiisa iyo kitaabtiisa oo dugsileyda ah oo ay soo qaadaa looxya ay saaraan madaxa halkaa dhakada ay saaraan, naagta raalliyada ah iyadana gabmadey xoori jirtay, markaas baa la oran jiray, inta nugulka ah lo'da ama fardaha ama inta dhalayda ah ee markaas reerka u liidatana banaankaa loo soo saari jiray, waxaa loo jiray roob doon markaasaa culimadu halkaas quraanka

akhriyi jiray, llaahayna kolkaas buu wax ku sii jiray, waa kow. Wuxuu sheegay tacluuf baa soo socotee tacaddaal hala sameeyo oo beeshu ha samayso, waxaana intaa ka horreyn jiray reer kasta oo meel yaalla dhiil la yiraahdo dhiil quraan dhiil quraan la yiraahdo, oo dhiishaasu ariga eriddiisa ay furan tahay oo halkaa caano lagu shubo oo la siiyo ama socotada markaas haddidi maayo timaada ee baahan ama marka tacadaarta la samaynayo waxaas haddidi la dhiil quraan ahayd ee meesha la isugu yimid wixii lagu daraba xoolana lagu qalaa, halkan waxaa laga yiraahdaa kulan yaa la marka la ducaysanayo, wax walba inta bilo laga soo shaqeyyo yaa markaas lagu ducaystaa, waa kow. Markaas arimahaas oo dhan waxay ku aasaasnayeen waxay ku aasaasnayeen ducada, karaamada iyo diinta. Halkakan Xamar sidii hore ama magaalada dhoho wey ka duwan tahay sidii hore oo maxaa beddelay saddex xaaladood baa beddelay; waa mare dugsiilowgii quraanka keligii uma go'na oo waxay baranayaan far kale oo labadii gelin waa u qaybsan yihin oo gellinna waa quraankii gelinna waxaa weeye waxbarashadii kale, waa kow.

Ninka kan caashan dugsiga samaystayna waxaaba laga yaabaa inuusanba macallin u go'doomay ahayn oo meel kale ka shaqaystaayoo oo nin kale u yahayoo dugsigaas halkaas irrida istaagoo ilmo qura yuusan bixin yaa dhici karta halka uu lacagiisa ku gurto oo ilmaha waxba uusan barin dee kaa karaamadii baa laga riday haddaba waxaa weeye aasaaska waxaynu isku raacsanahay aasaaska diinta islaamka ah ee Soomaaliyeed inay ka soo askumantay miyi ilmihi wax ku bartaa miyina inuu ka wanaagsan yahay kan kale dadka macallinka markaa u ihina ee wax baraanna in kasta oo dadku uusan sinnayn akhlaaqyadoodu inay tahay dadka xurmada leh, bil matal waxaad eegtaa, shuruudda miyiga marka caashaan ee la samaynaayo, waana cayuumi magaalada marka smaynaayana waa nooc gooni ah ilmihi baad dugi geysanaysaa oo bishii labaatan shilin baa laga bixiyaa khamiistana waxbaa laga qaataa, xaggaas khamiistii u malaha, labaatan shilin oo joogto ahnama laha cuntadii iyo wixii kalena waa gooni shuruuddana waxaa weye toddobadaa markuu dhameeyo yaa nin waliba aankiis uu leeyahaay. Qatinka iyo bilowga midda lagu furay sidii uu u sheegay Sheekh Axmed yuu leeyahay nin waliba fasal gooni ah oo wax lagu barto macallinkuna wax ku qaato dadka kalena uu ku xurmeeyo waxaa la yiraahdaa laba irir iyo diinteed, waa xurumo, waxaa la siiyaa, waxaana looga danleeyahay, waxaa la bixinayo macallinka yuusan ilmaha dib u soo eegin oo mid habaaran uusan noqonin, mid ducaysan oo diinta xafida oo barta oo ku isticmaala inuu noqdo haatanna bal ee aniga oo intaas erayadaa ku dambaray ee bal yaan ku celiyaa oo hadda u baahan, Cali Muddir baan ku celinayaa Cali Mudir adigalee waa inoo fasir. Magaalada fasalkeeda ka sheegteen . . .

C. Mudir

Weli mawduuca maadaama uu dheeryahay aan kaas dib u dhigno, waxaan rabaa xoogaa in aan faahfaahin Xaajiga weydiisano, ereyadatan inuu bal xoogaa inooga sheekeeyo, dugsi hadduu meel ka oogan yahay Xaajiyow waxaa lagama maarmaan ah in la helo Macallin, iyo kutaab, ama ardo, siddii loo yaqaano, ka bacdi farbarasho, yeersi, hor u jeed,

qarambax, naqtiiin isku loox, loox jiifsi, subac, serbi, duub, arimahaas ayaga guud ahaan bal noo faah faahi mahadsantahay.

X. M. Liibaan

Macallin haddii la helo waxaa dadku dhahaa wax la haybiyoo la helo oo badanaa soomaalidu tilmaan ka bixisay, waxay yiraahdiin biyo waa la haybiyaa haddii la haybiyo waa la helaa, haddii la helo waa la halleeyaa oo wax jinni ah baa dabaal barta oo halleeya markii uu haleeyana loo halaayaa, waxaa la yiri haddana naag waa la haybiyaa, haddii la haybiyo waa la helaa, haddii la helo labaatan jir baa ku damba barta kuna dalaaba barta markaas uu haleeyaa loo halaayaa. Waxaa la yiri maslaxo waa la haybiyaa oo caaqilaa laga haybiyaa haddii la haybiyo waa la helaa, haddii la helo cunaas ah markii uu haleeyaa loo hallaabaa.

... Birimo mugga u horeysa macallin dugsi haddii la oodo oo meel laga oodo waxaa u shardi ah in macallinkii la helaa, macallinkaasi macallin farahado oo diinka fahmo haku lahaado, dulna ha lahaado, ilayn dulqaad haddusan lahayn diin laga baran maayo nasiibna ha lahaado haddusa nasiibii la ilayn diin isuusan laga baran maayo oo lafa aflaxi maayo, macallinka intaas ayaa u shardi ah, hadday diintiisu ducaysan yahay oo nasiib leeyahay oo dulqaad leeyahay oo macallin fahley leeyahay si aan loogu aflaxin lama arko macallinka, isla markaas haddana waxay u baahan tahay ardadii haddii in la helay oo ardo la keeno, ardadu waa inay wakhti leedahay macallinku ta'aduub wax la yiraahdo inuu baraa waqtiga la geeynaayo waa waqt macluum ah oo la kala diraaya oo ay gurigiina dhala u doonan karaan, hadday soo noqdaanna ay qayluushan karaan ee haddayan adadii soo helin, hadday qadadii soo helaan ay qayluun helin samadu u soo dili mayso waa in macallinku kor ka taagan yahay kutaab iyo naagaba ama kor taagnow ama ka tag baa la yiri. Waa in macallinku kutaabka kur taaganyahay. Naagana haddaadan kor taagnayn waa ka tag labadaas waa u shardi ah inaad kor kortaagan tahay ama aad ka tagtaa, macallinkii waa inuu ardadii ilaalinseedii oo uu ku leeyahay cilmi oo soo noqodkii ay guriga ka soo noqonayaan oo nin la arkaba meeshii uu seexan jiray oo ku qaylin jiray oo ka kici doonoo oo ku ogaadaa oo kii baaqday amase soo gadaal maray ama u gooyayba waa inuu la xisaabtamaa ogaadaa shuruuda ayey ka mid tahay waa ta'adabkii ilmaha haddii la kiciyo macallinku aadaa u taratiban mid waxaa u tratiban in looxda la akhriyaa muggii la kiciyo midna waxaa u ratiban akhris inaan loo noqon oo subac loo fadhiistaa, ninba sidii hay'addii uu wax ku waday, hadduu subac u fadhiisanaayey subaciisu yuu macallinku ardada ku maashayn hadduu nin macrifa leh yahay, quraan waxaa u macaan baa la yiri jus; hilibnaa jab baa u macaan juska yuu ka badnaan quraanku maxaa yeelay, subaca sidooda badan waa ku fahmo beelayaan, hadday loox gaab ihi waa in jus la ekaadaa, loox weyna muggay yihii waa inuu laba jus la ekaadaa inii naqtiiin laga gaarayo, laba jus hormuudku yuu ka badnaan marka la subcinaayo, intay aakhir ku jiraanaa subacu jus hala ekaado, si ay u soo akhriyaan oo ay cawada u gefin maxaa yeelay hadday soo akhriyaan oo subacii jus ka bato laba noqdo oo saddex noqdo oo uu subac noqdo macallinkiina uu taraarixayo akhriskii waa ka soo fadhiisanaayaan oo waa ka feebba belaayaan intii ay akrin jireen waxay akhrinayaan horuub kale, huruub geliddiina inay subacii cawada ka subac gelin oo galabta ka subac gelin ayey keenaysaa waa inuu subaca inta ilmuu tankooda u gaabayahay oo

aakhir ku jiraan jus lala ekeeyaa hadday aakhir ka baxaanna waa inlabu jus lala ekeeyaa subaca oo ay ka tabar heli karaan naqtiin markay gaaraan subacaaba iska noqon doonno laakiin tartiibka marka hore waa inay sidaas ahaataa. Looxgaabka iyo loox gooyska markii cunuga uu ku jiro halka subac ee hore waa khamis eh waa inuu qarambax leeyahay. Qarambaxu wuxuu yahay markii oo qu'raanka hooska hore dhigto aa galabtii markii la isu yimaado waxaa la dhigayaa qarambaxa, qarambaxaasuna waa intii la dhigi lahaa yaa loox gooni ah lagu dhigayaa, afar afar iyo laba laba iyo shan shan iyo ka badanba lama rabo inay isku buuqaan, waa inay afar afar ay isugu xiraan oo looxaas loo kala bixiyaa intii ka ogta la dhigi lahaa berri subaxdii, la dhigahay qarambaxaas waa in uu macallinku dhigaa amase khabiir uu ku aaminsan yahay uu dhigaa laakiin macallinku ilmaha afkiisa raacaan rabaa kabiir kuma aamino, inatay qalinka hore. Qarambaxa isagana dhigaaya shidkuu ku dhigaa, midkana waa ku dhigaa, dhugufu waa ku dhigaa, nuun qalow waa ku dhigaa, miin qalowga waa ku dhigaayaa, wax walba oo uu quraanku oo uu leeyahay shid iyo mid iyo wax awsan ka marayn waxay macallinka afkiisa ka koobiyaan qaramba ka koobiya, qarambaxaas haddii ay bartaan oo ay akhriyaan, cawadiiyaa haddana markay looxda akhriyaan ay qarambaxii akhrinayaan, qolaba siday u kala dadaal badan, siday isugu xigeen ayagoo yaqaan ye subaxii yeersayaan, macallinka runta ahi ilmuu muggay yeersanayaan ninka ninka datda ushoo ku legdaa oo uu yiraahdaa haka dayin oo isaga haka dhigan, yeersi maxaa uu ku joogo uu ka soo yeersadaana, uma ogolaado meeshii looxa laga soo bilaabuu ka soo yeersadaa)

... meeshaas ayuu ka soo yeersayeen aayadda bilowgeeda, meeji quraanka laga bilaabay, saddex goor hadduu ka soo bilaabay hadduu ka soo yeersado, macallinku ow cali muggo ku joogo oo yeerta ku keeno haddii oo ka ... ka baxa. Marka qarambaxa daawadaasow leeyahay, yeersiga iyo qarambaxa sababta loo yeelaaa waa inuu qabasho uu ku qabtaa sidii macallinka quraanka uga soo baxay, farbarashada haddii oo alifka dhammeeyo oo macallinka alif wax ma leh, alif la kordhabay, aanaa alif, ab alif, al alif, oow alif, eey alif, alifkaa dambeey, aanaa nuun. Intaas inuu u taxan yahay marka sidaas uu u taxan yahay oo alifkaas u dhameeyo, yuu markaas wuxuu yiraahdaa dhiga; marka u horreeya looxaasuu yiraabogiisa ku soo far baro oo alifka ku soo dhig, marka ku xiga looxa kala barkiisuu yiraabogifa ku soo dhig, amrka ku xiga taakoow inuu saaroow yiraahdaa taakadaas labadeeda alif wax ka soo bilowdo aanaa nuun ku keen. Waxa uu sababtaas u leeyahay haddawsan mugga u horeysa alifka ku far baran oo xaruufta sida la isugu daraayo iyo siday isu reebaayaan aanan ugu barin alifikii alif ka dhumaalbaqra kama tooso meel laga leeyahay waa meeshaas alifka dhume albaqra kama tooso. Alif haddii la yiri waxaa la ogaaday; alif wax ma leh haddusan si fiican u baran oo xuruufta alif, ba, ta, tha, jii, xa, kha, deel, thaal, ra, sa; oo uusan sidaa u barin oo maqaalintu xaraftu ka soo baxayso oo uusan ku barin, alif la kordhabay si uu ku baraa ma jirto. Waa inuu mugga u horeyda alif wax ma leh maqaalintiisa xarafka uu ka soo baxaayo waa inuu macallinku ku baraa, dhigiddaana waa inuu intuu alifka ku jiro oo baraa hadduu alifka dhigidda uusan ku barin oo aana, iina, uuna, aana; waxaad arkaysaa in alifikii iyo nuunkii iyo reebtiinkii iyo wixii uu ku baray, iina wuxuu baray hoos dhowgii iyo ya'dii reebtiikeedii iyo nuunkiiyow ku

baray, uuna wuxuu ku baray alifkii iyo hamsigii saaraa iyo godhiinkii iyo woowgii reebtiinkiisii, hadduusan sidaas ku barin haddii dhowadda uu gaaro hikaadda si kasta haddii uu yeelo kuma soo suubin karo, waa inuu ku hayaa markuu ugu yaryahay afar bilood ama saddex bilood waa inuu alifkii ku hayaa hadduu hadda higgaadda uu bilaabaa iyo abjad ama Aacuudu bilaahi uu billabo waa inuu alifkii inay joogaan uu subax kasta iyo galab kasta alifka ku subiciyaa uu yiraahdaa oo say isu reebayaan uu ogaadaa hadduu intuu higgaadaas ku jiro ,Allaahu akbar' higgaadeeda ku jiro awsan alifkii ay soo barteen subiciisii sida quraanka kale awsan ugu dilin, baran maayo hadhow isla markaas niman macallimiin ahaa jira oo malbacadda maalin ka aha aan wax subac la yiraahdo la taaban, awalahaa koonfur oo biya maal ah, arbaco maalinta la yiraahdo subac ma taabanjirin waxay taabanayaan oo ay barayaan suuradda isku xagga, illama rabo ninkii salam calaykum yaa calaykum assalam taddabaadda ma nabadaa la baray ii jeeb kala soo baxayaa khoystanne ... illawaha oo la baray, ma bariday yaa ... waa la rabaa albaqra ee al-cimra, ee waxaa ku xiga anisa, waxaa ku sii xigaa oofuu, waxaa ku sii xiga ancaam, hadalladaas ayaa la diidaa waxaa la rabaa inuu yiraahdaa: Albaqra, al-cimra, anisa, oofuu, ancaam, miisqaad, yasaluun, bara, akaan, huud, yuusuf, al-racad. Sidaas inuu yiraahdo siduu u wado Al-xamdu, aacuudu, abjad inuu ku geeyaa, saas ayaa la rabaa daqiqo yaryar ayaa loo qabanayaa oo la leeyahay intaas waxyarahado wuxuu qabtaye afar faataxo laga akhriyo adigana boqol iyo tobani iyo afarta, soo dhammeey. Waa intaan marxabba waa tacbiirkii ardadii macallinku wax uu ka baaraayay hor u jeed iyo naqtin hor u jeed, qarambaxaasuu daba joogaa hor u jeed, intaas uu hor u jeed oo ku jiro ninba fahmadiisa haddii uu fahmo yeesho inuu qarambax ka kaaftooma la arka luuku laakiin inata fahmadiisa la saluongalyahay ikaaddiise la saluongalyahay waa inuu qarambax joogto ah ay quraanka ka hor geeyaan oo galab la arkaaba qarambax la dhigaa, hadduu fahmo yar yahay asow biolw yahay qarambuxu wuxuu kaalmo u yahay laba cilmiyoo la dhigay oo la iska daba dhigay sidoodii yuu u yahayoo galabtii wixii aad soo dhigtay subaxdii dadku yeerta waa ku sahlan tahay. Laakiin haddaad damiin ahayd aasaad horay aadan ka aqoon subaxdii in aad dhigato oo berri hertii ka baxdo waa siddatul wujuuh. Hadduu fahmo iyo illahay ninka uu ka dhigayna mar hadduu far iyo higaad barto qarambax inuu ka raysto oo uusan u baahan waa suuro gal, laakiin qarambaxa waxaa loogu baahan yahay oo aad iyo aad loogu tex gelinayaa macallinka tacliintiisii, canugga alif wax ma leh haddii loo dhigay 'Allaahu akbar' looga soo bilaabay qarambax ee al-baqra lagu geysiyyay qarambax, macallinka qiradiisii yuu haystaa, laakiin haddii inuu quraankii oo yeersado arday ama kabiir uu u yeero amase la yiraahdo kutubka ka dhigo, amase nin kutub haaya oo uga yeero, macallinka tacliintiisa ma qabo. Heli maayo macallinka tacliintiisa wax uu ku heli karo waxaa laga arkaa toos inay ahaato oo qarambaxo, aan lagala macallinka lala wadaagin, oon loo dhigay macallinkii ardayga subixii waxaa uu dhigay, waa illow galabta waxaa uu dhigay beri inuu yeeraa hadduu galabta wuxuu dhigay beri yeero siduu macallinku u dhahay yahay yuu u qabanayaa, aasaa quraanka dhan awal iyo aakhir sidii macallinka uu ugu dheggan yahay yuu canugga qalbigiisa ugu dheegaayaa hadduu macallinka dul iyo sabaar leeyahay asoo uu yahay nin in diinkaas laga qaado ku tashaday

asoo awal macallin gaari ah ahaa haddaan ama Ilaahay ku dhegin ninkaasu waa ninka la yiraahdaa macallin hebel yuu ka macallin yahay ninkaas, halla ka halla aado gurigiisii hallaga aflaxee, taasuna waa middii macallinka iyo kitaabta u dhaxayday, hedebkii isku loox ahaa waa namanka [...], saas buu yeelayaa macallinku hayeh subaca haddii ay tahay, afar nin oo isla cod dheer haddii la subcinaayo oo isla soow wanaagsan haddiiyay ku jiraan afarta saddex saddex buu u dhegaysanayaa, marka la subcinayo ee mooyee afarta meel wada xijin maayo oo yuuyuulaha haddii meel la wada xijiyo cod dheerahana haddii meel la xijiyo subacii mugga soo saddex ogaa aan gaas ah yow midkii ... gelinayaa. Saddexdiina hal ayuu dhexdhigaa markaasaa subacii dhammaan wuxuu noqonayaa olol, miisaan elleyn ku socdaaye, kaas ayaa sare u qaadaaya, oo waa hoggaankiisii, haddana wuxuu meel u ogyahay uu macallinku ka soo qabanaya, maxay aayadda ku dhamato ka qaban maayo, mugga meel uu ka qaban karo uu joogo oo inaa ka qabto yaya meeshaas qabsanayaa oo hoorisku waa namuun oo haddee la ogyahay. Loox jiifisna waxaa weeye looxa aan isku xigin aradayda aan isku xigin ayaa loox diix I yiraahdaa. Laqme iyo loox-diix allow innaga kori, laqanku waa arday laqmayahow dhintay loox diicna waa qur'aan aan saxnayn, maantana waa baaqday shalayna waa baaqday oo darraad ayaa la dhigay, macallinkii illeyn waa maqan yahaye; wuxuu yiri midab kala gooyow (Mid duuni Allaahi) xiriirshow macallin eri cad raacdow madaxaaga muqseen. Minu ninkii kala gooya macriifo ma hayo minduuni laahi hadduu xiriirshana macriifa ma hayo, macallin eri raacdana ilmihiisa wax ma baramaayo; muggaasay yiraahdeen: Minhu kala gooyow, Minduuni Laahi xiriirshow, macallin ari cad raacdow maddaxaaga muuq been, waa bahalkan oo dugaagta ah, hora ardayga looxa ka bixiddiisa aan ka cabsanayn ardaygaasu uma badna inuu dugsiga ka dhuunto, ardayga dhuumanaya kaas macriifa la'aan ayaa ku jirta ee markii hore laguma dadaalin. Intaas ayaan kaga baxayaa.

Fiqiboraale

Waad tahay Sheekh Maxamed Liibaanow aad iyo aad baad u mahadsantahay, balballaarinta iyo tusaalahaa iyo taariikhdaa iyo waxbarashdaa ee aad inoo barballaarisay aad baad ugu mahadsantahay, hase ahaato ee waxaan kaloon ku weydiin lahaa adigoo raalli ka ah, marka dugsiga la bilaabo ee loo helo macallin ardana loo helo dugsigiina la sameeyo, wax walba waxay laayihiin waji lagu qaabilo. Macallinkaas isaga ah marka lala hadlaayo ee la leeyahay dugsigii waakan, ardadiina waa tan macallinna adigaa u ah, maaddaama uu quraankaynu ka koobmo toddobo jus, toddoba subax uu ka koobno subacyadaa ma aad lagu heshiyyaa oo markii mar dhamaadaba waxaas baa lagu siinayaa miyaa la yiraahdaa mise waxaa la yiraahdaa awalow aakhir markaad dhamayso waxaasaa lagu siinayaa mise waa wax uun layska dhigaayoo hadba ninwalba wuxuu doono uu iska bixiyaa kan magaallada waan naqaannaa laakiin kan miyiga waa sidee arrintiis?

X. M. Liibaan

Midka miyiga bidaayada hore sidii loogu bilaabay dab meeshii lagu shiday dambaskiisa yaala, biddaayadii hore middii wax laga baranayey baadiyaha sidii ay ahayd iyo dambaskii oo sidii ahayn yey raadkiisii ku joogaan, beledka ma raacsisna, lacag kuma xisaabtamaan waxay ku xisaabtamaan xoolo, saan kuu sheegay kal iyo daw ayaan jira, iyo qaalin

cusiga dugsi loo yaqaanna waa sisaa, kalku waa midkii aan kuu sheegayoo kur iyo dhiil waa ahaa, haddii la waayo oo macallinku uusan kurtii iyo dhiishii aan loo haaynin haan biyaana macallinka waa loo keenaa waxaa la yiraahdaa macallimow naagaad qabtaaye isku duubo, naag hadduu leeyahay hadduu kolka iyo dowga la soo karaya waxay ka koobnayd mugga uu macallinku naag lahayn hadduu naag yeesho haan biyo ah ayaa taal, goosaarina waa taal, badarkiina isagoo cayriina ayuu yaallaa, naagtaadaa soo baysaa ayaa la yiraahdaa, waa kalkii, waa wareeg, hadday soddon yihii sagaal iyo labaatan ayuu ninkii ka dhaxaa. Hadday afartan yihii sagaal iyo afartanu ka dhaxaa ninkii sagaal iyo soddon hadday kontonyihii afarta iyo sagaal ayaa la dhaxaa ninka waa toban wareegaysaa waana inatay aradadu la'yihii, dawga lix bilood haddii la gaaro waa riig yaa la siinayaa, dawaa la yiraahdaa dawgada soo sii Soomaalidu waxay ku maahmaahdaa "Syaado dugsilow macallinkaa ku farxa" siyaado macallinka digsilogaa ka naxa. Siyaado dugsilowga macallinku wuxuu ugu farxayaa feeri fandhaalaa u galay iyo kor reerna xoolihii waa u irmaanaadeen dhiil caano ahuu filaa, reerna waa beertii, badaruu filaa; waa siyaadadii dugsilow isagaa ku farxa. Siyaadada macallinka dugsilowgaa ka naxoo haan weynow u geey dhiil caano ah ayuu hebel geey, siyaadadaas macallinka dugsilowgaa ka naxa waxo wax aanan bixin karin muxuu inoogu bilaabaa siyaadada dugsilowga macallinkaa ku farxa, siyaadada macallinkana dugsilowgaa ka naxa waa dawgii qaalin taxan, waxay ku go'an tahay, qur'aanka uu la dhameeyo oo awal iyo aakhir soo dhameeyo ninkii bukhayuku macallinka wuxuu yiraahdaa naqtiiinkaa la sugaa kaasaa macallimiin inta loo keeno la yiraahdaa la subciya quraanka ardadaan dhowr macallin inta loo keeno ayey la subcinayaan macallinka waa u xil la'aan waxaa la yiri, ninkii wax soo baray ilmihiin adooga u eg habarta waxaa la yiri waa u eed la'aan, adoogey u egyihiinee adoogana waa u isaba, saa wiilkii uu dhalayaaba u ekaadaye oo hal uu ... ma qabo. Haddii macallinkii uu wax baray ilmihiin waa eedla'yahay, hadduu macallimiin keeno dugsilowgii ilmaha loo lahayna waa u uur samo macallinkuna waa u uur samo, laakiin haddii aan waxbarasho oolin cuqdaa gelayda haddii macallinka si fiican wax u baray wuxuu raalli ku yahay in dayaafad la dhigo oo hunguri la suubiyo alla bari la waco ilmihiin quraanka dhameeyay ee qaalinta laga qaadaayo dhowr macallimiin intay timaado oo ay ilmihiin la subciso, qaalmuhuna mahaasay ku egysihiin ninna qur'aanku mugguu dhameeyo ilmihiisu qabaan inkaar qaalinta kala baxaa, ninna muggii ay quraanka bartaanuu kala baxaa qaalintaasna waa laga wada simanyahay waxa aan laga sinneeyn ayaa jira, waxa aan laga sinnayn ayaa jira ku dheelmashada lagama sinna marada u qari macallinka lacagta u qari aan garta ahayn neef gool ahoo macallinku u baahabyahay u qari subag u qari heshiiska kuma jirto waa macallinka dhaqaalaynaysaa ... ku jirta ... kutaabka cawdiina waa malukul jibriil maalintiina waa macallinkiisa. Maalintiina macallinka halla jiro cawadiina malakul jibriil wax hakuu baro, taasina waa middii macallinka oo waa ka daacsasho weeye taasuna waa siddii dhaqa jiray quraan waa kaas inta kaleeto haddaad ducaysan weyso habaarka waa lala dabeeeyaa, haddaadna sidaa u weydo dii la'aanaa ka darene meehad lugta gelin karto ood wax ka bari karto ka bar, naawa laakiin sidii wax lagu baran jiray oo wax lagu bari jiray waa sidii aan soo sheegay.

Fiqiboraale	Sida aad Sheekh Maxamed inoogu fasishtay quraanka sida uu yahay iyo habbooniisa iyo dhibaatadiisa ee aad iyo aad inoogu fasirtay annagoo kugu mahad naqayna halkan waxaa farta taagaya Ciise oo jecel su'aalo ku saabsan quraanka ruuxiisa sida calaashaan talalka loo sameeyo ama geed goyntiisa, ama qoraalkiisa ama marka la guuraayada ama beeshu hadday kala hayaantaba oo reerba meel u guuro oo ay abaaro dhacaan macallinkii sidee noqon doonaa si dhirta laga gooyaa waa maxay, sida wax loo mayraa waa ... maxay cilmi nafsi ahaan sida uu yahay Ciisaa jecel inaad u balbalaariso bal Ciisan imminka u gudbinayaa su'aalihiisa siduu calaashaan hadba mid ku wayddiisto Ciise ku soo dhawow.
Ciise	Horta Xaajiga ayaan u gubinayaa, Xaaji looxa geedaha laga qoraa waa geedahee? Ma geedo u gaar ahbaa?
X. M. Liibaan	Ciisow waad mahadsantahay, ee looxa geedka laga qoraa waa lakala geedo badan ayaase la qoraa, sababta lagu kala dooraayana anaa kuu soo kala sheegi doona. Dhummay geed la yiraahdo waa laga qoraa, shillan geed la yiraahdana waa laga qoraa, xagar geed la yiraahdana waa laga qoraa, dharkeyn geed la yiraahdana waa laga qoraa, alxaaxdanna namanaa ku xoog rumaystaa. Geedahaas laga qoro waxaa ugu fiican ama dhummaaga ama shillanka, ama dharkeynka. Sababta ay ugu fiican yihiin; shillanka haddii la mayro wax kuma haraan, dhummaagana haddii la mayro wax kuma haraan, caddaan inuu looxoodu ahaado buu ugu badan yahay, quraankuna kuma haro, qaddana maliqo oo haddii lagu dhigi tago xarafkii la dhigay iyo qaddii hoos u gasho ma faaro oo heed meeshii miintii lagu dhigay ma dhaafsto. Dharkeynku inuu faaro waa la arkaa laakiin sabab ayuu ku faarayaa asagoo aan engegin oon la engejin haddii lagu dhigo quraanka oo aa faarayaahoo, kaddib .. oo deg deg inyar lagu dhigo dab lagu kululeeyo maxaa yeelay dabka haddii lagu kululeeyo asagoon aad u engegin oo korka dhan kulaynku ka galay dhuuxiina ka quyan yaa quraankii ardagu la abbaaryaa. Saddexdaas geed yaa intii baadiyaha loox laga qoro yaa ugu badan. Dharkeynku wuxuu geedaha kale ka weyn yahay oo ka dheer yahay isagu loox weynaa laga qori karaa, loox weyn oo sadar aayad qaada dharkeyn ayaa laga heli karaa, laakiin kuwa kale waa uun ku meel gaar. Haddii dharkeynku kuu baxo oo looxa dharkeynka uu kuu baxo waxaa suura gal ah suurad dheer intii oon Al-baqra, iyo Anisa, iyo Ancaam, iyo Oofu, iyo Miisqaad iyo saas wixii ka soo hara inuu suurad dheer isaga keligiisa lagu ururinkaro boggiisa ayaa suura gal ah, laakiin geedaha kale ma qaadaan casharkaas la baranaayo ma aha ee looxiisu wax kale inuusan qaadin yaa suura gasha laakiin geedaha wax lagu baran karaa waa geedahaas, megedda raasi rati dad iska ahoo waa jiraa laakiin ninka macallinka ahi haddii uu dadaal leeyahay qoryo waaweyn oo degaba degabadaas waa la xaraynayaan saas igu xereys maaya dhedoodana waa godantahay haddii quraanka la mayrayo meeshaa godan yaa biyaha lagu hoobinayaa ama haddii quraanka si fiican loo baabi'yo oo meeshii la arkababiyoo ma lahee ciid lagu rugo ciiddii quraankii qaaday yaa meeshaas lagu hoobinayaa godkii qoryihii la xareeyaya u dhexeeyay, si aan quraankii dayaciisii awsan dibadda ku oo suur aalinoo xalmahaas iyo xoolaha salaabaaya iyo ayan quraankii

ihaanno ahaan loo taaban oo aswa ay ugu dhacdo, meeshaas aa quraanka lagu mayraa, isla markaas qadda caano waa laga dhigaa dayacato geedka la yiraahdo goowladadaa waa laga dhigaa, xabag maraaye waa laga dhigaa xabagta waa laga dhigaa, sarmaan waa laga dhigaa, jiiri laguma dhigo hununna laguma dhigo, xagabta hadday qoydo caddaadna lagama dhigo xabagta hadday qoydo ee xalxalka noqota ee aan dareerin oon dhacaankeeda dhulka aadin lagama dhigo ee xoolaha caanahoodu oo caanaha arigu waxay ku fiican yihiin, dhayda, iyo caanaha geel iyo caanaha lo'da iyo dhaycatada iyo maraaga iyo sarmaanka, xabagtaas yaa laga dhigaa, haddii laga dhigo xabagtaas sidii badan mid mayranta jirta, laakiin dhaycatada ma mayranto, caanaha arina sidii badan ma mayrmaan haddii roob ku da'o, laakiin sarmaanka iyo xabagta maraaga ah waa mayrmaan, waxaa kaloo laga dhigaa caleenta geedaha kooda aa yaa la soo jaro oo moonyo ilmuu ku tuntaan oo xoogaa biyo ah ku daraan oo ka majuujiyaan ayagoo biyuhu xoog leh oo biyo aas cayaar ayna xoog leh intay ku shubaan yeeye hinqaasta ku madoobeeyaan. Waa intaas muggii la waayo waa ku madoobeystaan, isla markaas dhuxusha wax lagu madoobeeyo saddex geedaa ugu asal ah oo quraanka aan mayrmin dhuxushoodu, gumaarka geedka ah iyo maygaagga iyo geedka galoolka ah saddexdaas haddii la xoqo qadoodii sida badan uma mayranto, waa birqaayaan oo iftiin badanyihii qadda waa lagu dhigtaa horta waa taas. [...]

Guri macallin ardadiisu ay soo seexataay oo baadiyood ma jiro waa in ay dugsiga seexataa, hadday guriga seexato oo dani ka kaafin weydo waa in ardaygu ama nin soo dheelman karo oo soo jarmaadi karo yahay amase la soo dheelmaa, laakiin waa in ardagu dugsiga seexdaa, oo canugga meesha uu ka seexanayo habartii iyo adooga ay qalqaaliyaan oo macallinku uu ka warqabaa jiifkooda dugsigu maalintii (qorra ma aha) hoos buu leeyahay, waa sabaysan yahay oo waa waab la dhisay maalintii qorrax ku arki maydo, habeenkiina duggaal dersi ah ayuu dhinacyada ku leeyahay oo sii ayaan nin la arkaaba dhambashiisa dhellaxuu wataa, is ma leh waa baahida hadduu qalin madow yahay oo soo uu baahan yahay haddii bal wax kala iyaga daayoo geedka waa engegaa baa lagu leeyahay. Arday dugsi laga soo daayey oo baahan geedkii qabsado waa engegaa baa lagu leeyahay, bal qof maxaad u malaynaysaa; wixii geed ebgejiyyay cunuggu haddii uu noqdo qaari 'ul-qur' aan maxaad u malaynaysaa. (Taas hadda ka hor bey dhacday oo) macallinku wuxuu yeelayaa, cidda meeshaas joogta intii macallinka la guuri kartaa la guuri weyda kitaabka hungurigiisa iyo biyhiisii yaa ninba ninkii oo iasgu ku dhawaan karo oo in yaa uu saaro yuu leeyahay, intaas baan anigu kuugu soo taageerayaaye hadda macallinka agtiisa joogo ee ardaygan iga kafaala qaad, guriga wuxuu macallinku kafaala qaadi karaana ninkii macallinka wax u dhiibaa karana macallinkuu wax u dhiibanaa nin kii dugsilowga wax u dhiiban karana wax buu u dhiibanaa, si aan quraankaas uga baaqan, waa adagtahay taasna inay adagtahay waa jirtaa, laakiin waa bis haddii la fiiryo waa wax bisil. Horta isku nasiib ma aha toddobada dugsi, maxaa yeelay kaa iyo kaa toddobadaa dugsi intii joogtay oo ninba karaama leeyahay haddii la geeyo wax loo taabi waayo malakul-mawd maahine inta kale waa Alla naga kori jiray. Anigu intaas ayaan kaga baxayaa oo waad mahadsantihiin.